

„משורה ישחרר רק המוות!“ – פסוק זה היה נכון לגבי הנשים והאמהות, יותר מאשר לגבי לוחמי-המחתרת הדמעות מאחורי הברזל

בדמעות אמהות השכולות ללא בנים, ובדם תינוקות שהורים כמו בלט נביג' הנופלות לבנים, את בנין המולדת נקים.

(מתוך המנון לחי')

ש זרות אלה, המהוות את הבית השלישי בשירי של אברהם (יאיר) שטרן, לא היו ידועות לרבים, גם בימים שהשיר, אשר הפך להמנון הלחי, היה מושר בפי כל ושוורתי הראשונות – חיילים אלמונים נהנו ללא מדים – היו לאת מסימאות המרד.

עוד פחות מהבית השלישי בשיר, היו ידועות האמהות עצמן, החיילים עצמם וכו' לתורה ולתהילה, מי פחות ומי יותר. שמות גיבורי המחתרת נישאו בפי כל נער ברחוב, אגודות וספורי גבורה אפפו את דמויותיהם של הלוחמים בשלטון הזר. אולם צד אחד בכל הפרשה כאילו נדחק לקרן זווית, נשאר בצל זרקורי הפירסום גם לאחר קום המדינה והארתם של פרשיות המחתרת הסודיות ביותר.

הצד שנשאר בלתי ידוע, היו פרשיות הגבורה האנושית והסבל של אמהות שכולות של לוחמי המחתרת, של נשי הלוחמים ושל חברותיהם. הן שותפו כמעט בעל כורחן בחיי המחתרת של בעליהן, חילקו עמם את חיי הסבל או נשארו בודדות לבדן, כאשר בעליהן היו במאסר או בגלות.

כל אותן טרגדיות אנושיות אשר שימשו כרקע למלחמת השחרור, דמעות האמהות והנשים מאחורי הברזל הלוחם, לא צורפו עי היום לכוס הדמעות הגדולה אשר משקה את שחיל המדינה הצומח.

אחת מאותן אמהות ורעיות היתה צפורה גוריון, אם

לנטוש אותה. ההחלטה דרשה מהם קרבן רב. היא היתה כרוכה בנטישת המשרה בנהריים, ובמעבר לדירה צרה בסמי טאות מאה שערים בירושלים. שם, בדוחק ובעוני, גידלה צפורה את שלושת בנותיה, בתציון, דרור ונעמה.

אולם יותר מכל זכרה צפורה גוריון את שנות תחילת המרד, כאשר ביתם הפך לבית הארגון הצבאי הלאומי, והמשפחה כולה התגייסה לשורות האצ"ל. עשר שנים תמימות של חיי מחתרת, יסורים וסבל עברו על משפחת גוריון. הבעל נאסר, שוחרר ונעצר פעם אחר פעם. הוא היה יותר במעצר מאשר בבית. עול הדאגה לפרנסת המשפחה הוטל על אשתו. אולם היא לו הפסיקה את קשריה עם המחתרת. בשנות המאסר של בעלה, שימשה צפורה בתפקידי קישור שונים של האצ"ל. היא היתה המקשרת בין הארגון ומהגות העצורים. בתוך קופסאות קרטון של בשר ומצרכי מזון אחרים, היתה מבריחה אל בתי הכלא והי מחנות הסגורים ביותר, עתונים, מכתבים סודיים, ופקודות יום של הארגון.

גם כנותיה טעמו במשך תקופה ארוכה את טעם המאסר. דרור ונעמה יישבו בלטרון ובבית הסוהר בבית לחם. ואילו הבת הבכורה היתה במשמר הירדן, בגליל.

★ ★ ★

„רצוני האחרון“

כ ל מאורעות הקטנים של אותם ימים רחוקים לא הירפו מצפורה גוריון, בשכבה במיטת חוליה. היא העלתה מול עיניה את פרטי הפרטים, את רגעי האושר והשמחה, ואת שנות הצער והיגון. בתוך לכה ידעה שימיה ספורים ושקצה קרוב.

חפשו את הנשים – זו היתה צוואתה של צפורה גוריון, חברת המחתרת בימי מלחמת השחרור, שהקדישה את עזבוניה להנצחת הנשים הלוחמות.

וממראה עיני את סבלן של האמהות והרעיות במחתרת, אלה אשר עשו את המרד וחוללוהו בשנות הנוער והעלומים אשר נגולו מהם מעבר לסורג וברחה, מעבר לתיל וחומות. אלה אשר לכאורה עמדו רק מן הצד, רק שותפות היו בעורף, אשר על שכמן הוטלה הדאגה למשפחה, לחינוך הילדים, לייצוב אפיים, אלה שנשארו בגאון ובאומץ את נטל הפרידה מן היקרים להם, אם פרידה זמנית ואם פרידה לצנח. בזכרי כל זאת קמה וגמלה בלבי החלטה. אמרתי לעצמי – רק הגוף יבלה ויחלוף, והרוח אשר לצנח תישאר, תפעם, תדריך, תמי ריץ ותאציל.

„רצוני כי במוזיאון המחתרת, במכון ז'בוטינסקי, תוקם קרן מיוחדת לאסוף את כל החומר על חלקן, מפעלן, חזונן והגשמת רעיון החירות הלאומית ומעש המרד בידי הגשים בגולה ובציון.“

„קרן זו תתן את כל האמצעים לאיסוף החומר שיהווה הסיס לכתיבת אנצקלופדיה שבה יפקדו ויוזכרו כל הנשים, שאפשר יהיה לעמוד על אפיין וטיבן, על חלקן ומעשיהן של הצנועות והנחבאות, של הנשכחות מרצון ונאלמות משבע...“

★ ★ ★

ואלה הנשים

ר כושה של צפורה גוריון היה חלקה בבית המשפחה ברמת-גן. ערך העובדן מגיע לכמה אלפי לירות. אולם בני המשפחה לא המחינו עד אשר ימכר הבית וימצאו כספים למימון המפעל שהגתה אמם.

שלוש הבנות, כולן נשואות ועובדות, ויצחק גוריון, העובד בעיריית תל-אביב, החלו להגשים את צוואת אמם. נוסד ועד ציבורי המורכב מלוחמות המחתרת ונשי לוחמים מכל הארץ-גונים, והחומר הראשון כבר החל להצטבר.

היה זה חומר מזעזע. הנה פרשת דבורה דרנר. היא גידלה שלושה בנים לתפארתה. הבכור נאסר למחרת יום חתונתו, ישב תקופה ארוכה בכלא. הבן השני ירד למחתרת, נתפס ונאסר, נידון למוות ונתלה מבלי שיפורסם שמו האמיתי. במקום יחיאל דרנר הוא נקרא דב רוזנבאום. ההורים היו נאלצים לשבת שבעה בסתר, כדי שלא יגלו את זהות התלוי. כעבור זמן קצר חלה האב ומת.

אם אחרת, רומיה עמרני, שיכלה את שני בניה היחידים במלחמת המחתרת. האחד נהרג בשעת הפריצה לכלא עכו ואילו השני נפל ביחידת אצ"ל שהתקיפה את רמלה.

פרשה אחרת היתה פרשתה של מלכה הפנר-גרנביץ. מלכה היא כיום בת 30, אם מאושרת לשני ילדים בריאים. לפני שנים עשרה היתה מלכה חברת מחתרת. היא השתתפה בהתקפת לחי' על בני המלאכה של הרכבת בחיפה. היא נפצעה בגבה, נתפסה, הועברה לבית החולים הממשלתי בחיפה.

במשך כמה ימים ריחפה בין חיים ומוות. כשיצאה מכלל סכנה, נשארו מספר רסיסים עמוק בחוט שדרתה. הרופאים פסקו כי מלכה לא תוכל להשתמש ברגליה לעולם.

מלכה הועברה מבית החולים לכלא בית לחם. יחד עם שלוש בנות אחרות ושמונה עשר בחורים, הועמדה למשפט בפני בית דין צבאי בחיפה. לאחר שנידונה למאסר ממושך, הסכימו הבריטים לתון אותה במתני שתיבע הרטה. היא סירבה והמשיכה לשבת במעצר. זמן קצר לפני קום המדינה ברחת ממחנה עתלית, לאחר שכמה נסיונות בריחה קודמים שלה נכשלו.

דבורה, רומיה ומלכה הן רק שלוש מתוך מאות ואלפי נשים אלמוניות העומדות עתה לצאת מאלמוניותן, בזכות צוואת המיוחדת של צפורה גוריון.

חפש את האשה, אומר הפתגם הצרפתי. הפעם יבוצע פת גמזה הלכה למעשה, כאשר יתחילו החיפשים הממשיים אחר כל הנשים שדמעותיהן עמדו מאחורי הברזל.

ניתוח באמריקה. צפורה גוריון (ימין) בחברת בתה נעמה (שלישית מימין) הנשענת על קב, בבואם לארצות-הברית בשנת 1948, כדי לנתח את רגלה של נעמה שחלתה בלטרון. האשה חבושת הכובע, במרכז, היא יוהנה ז'בוטינסקי. ואילו שני האנשים מרכיבי המשקפים הכהות הם מאיר פלאי ודוד וייס, חיילי האצ"ל שהתעוררו בקרבות ונשלחו לשם ריפוי.

משום כך, כתבה צפורה גוריון את צוואתה על ערש זיוה. את הצוואה מסרה לידידתה ושותפתה לגורל, אסתר רויאל גאור.

במוצאי יום כפור תשי"ז, נפטרה צפורה גוריון בבית החולים בירושלים. לאחר מותה נפתחה הצוואה. היה כתוב בה לאמור:

„רצוני האחרון: זה שבועות רבים, בשככי בבית החולים, חשבתי רבות על כל האפשרויות הנובעות ממצב זה. אין זה מן הנמנע כי נכונו לי, יחד עם אישי היקר לי, עוד הרבה שנות חיים ובריאות, אולם תמיד הייתי נוהגת לנתח כל מצב ולהתבונן בו מכל צדדיו, ועל כל הסקנותיו. על כן אדון בואת באשר עלול לקרות ברא היום, כאשר תגיע דרכי בחיים אל סיומה.“

לאחר הבעת משאלות בקשר לקבורתה, כתבה צפורה גוריון בצוואתה: „לא ספנו, בעלי ואני, בימי חיינו המסור תפים לעושר. חייכנו גם את בנותינו לבלי שאוף לעושר חמרי. על כן אין אנו משאירים אחרינו רכוש חמרי גדול. אבל הבל הוא להוריש פרוטות לבנים ובני בנים היקרים מכל אשר יסולא בכסף ובזהב. ואם כל אשר ישאר אחרינו שלהם הוא, בטוחני כי יראו ברצון ובאהבה את חפצי הבא: „בחשבי על כך הנני נזכרת בלילות הסער ובימי המלחמה והמרד לשחרור המולדת, כפי שחזיתים מקרוב. ובידעי מבשרי

• בשנת 1929 נסעו כמה ממנהיגי ההסתדרות ללונדון, כדי לתמוך במועמדותו של ציר לייבוריסטי גוי מרובע וייטצ'פיל, נגד מועמדותו של הציר היהודי-השמוני ג'אנר. מבצע זה גרם לפרישה המונית מתוך ההסתדרות ומפלגת אחדות העבודה.

לשלוש בנות שהיו במחתרת, ורעיות של איש המחתרת יצחק גוריון.

★ ★ ★

יזכות עם ברל

ר רופאים אמרו נואש. מחלת הסרטן אשר נתגלתה בצפורה גוריון (57), כחודש יוני אשתקד, לא השאירה פתח רב לסיכויי חיים. אחרי ניתוח שנערך מיד עם התגלות המחלה, ניצעו הרופאים בראשם, פסקו לצפורה גוריון חודשי חיים מעטים בלבד.

בחודשים הארוכים, כאשר שכבה צפורה גוריון באולם הצחור והשומם של בית החולים, היתה לה ההזדמנות להעלות מנגד עיניה מחדש את כל פרשת חייה.

היתה זו פרשת חיים שהובילה אותה מעיריה קטנה באוק' ריינה, שם נולדה בדיוק בתחילת המאה, דרך שנות לימודים והוראה בבתי-ספר עבריים בריבנה, עד להוראה בבית-הספר העברי הראשון בעמק יזרעאל, שהיה בעין-חרוד.

היא יכלה לזכור את שנות נישואיה הראשונים ליצחק גוריון, עתונאי ועסקן באחדות-העבודה. בתקופה ההיא, לפני למעלה משלושים שנה, היה יצחק חבר עין-חרוד ומאוחר יותר עובד מפעל החשמל בנהריים.

ללא ספק חשבה או רבות על התאריך ההיסטורי, ששינה את כל דרך חייה והיי משפחתה. היה זה בשנת 1930. בביתם שבחיפה, אירחה משפחת גוריון את ברל כצנלסון, מנהיג המפלגה. היה זה יום של יזכותים סוערים על עמדת המפלגה, בקשר לחרפת וייטצ'פיל. עוד באותו יום החליט הווג, שאוכזב מעמדת המפלגה,